

Іван Леонтєв,

доктор філософії з політології,

Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України

ORCID: 0000-0003-3889-7098; email: i.leontief@gmail.com

ВПЛИВ ЗАХИСТУ УКРАЇНСЬКОГО СУВЕРЕНІТЕТУ НА РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ СВОБОДИ В УКРАЇНІ

У статті розглядається питання розвитку політичної свободи в умовах, які диктуються захистом українського суверенітету. Завдяки використанню структурно-функціонального та нормативно-ціннісного підходів автор приходять до висновку, що принципових суперечностей між захистом суверенітету та розвитком політичної свободи немає. Проаналізовано, що політична свобода в наукових джерелах тлумачиться доволі різноманітно, а серед специфічних моральних, громадянсько-республіканських чи деліберативних її визначень головними залишаються позитивна свобода та негативна свобода. Водночас конкретно-історична особливість українських цінностей вимагає створення нового типу свободи – свободи творчості як діяльності окремої елітистської спільноти гуманітаріїв на інтуїтивному плані, як розтлумачення змісту цінностей, які панують у суспільстві. Ідеал свободи творчості не є схожим із ідеалом експерткратії, позаяк суб'єкти, які мають свободу творчості, знаходяться поза політичними інститутами. Свобода творчості підсилюватиме позитивну свободу та вимагатиме деякого зменшення обсягу негативної свободи разом із її принциповим збереженням. Критерієм істинності інтерпретації цінностей є життя згідно з цінностями. Іноземний вплив на спільноту гуманітаріїв мінімізується завдяки характерній особливості українських цінностей, які ставлять цінності вищими за принципи, та невтручанням гуманітаріїв у саме політичне життя. У дослідженні автор відштовхується насамперед від українських праць, зокрема політична свобода осмислюється політичною цінністю, яка створює мережу взаємозв'язків у політичному житті, відтак проблема проаналізована за допомогою структурно-функціонального та нормативно-ціннісного підходів. Стверджується, що інституціоналізація свободи творчості вимагає подальших досліджень.

Ключові слова: російсько-українська війна, політичне життя, політична свобода, суверенітет, Україна.

Вступ. Захист суверенітету наразі є найактуальнішою потребою для сучасної України, а позаяк Росія вельми вірогідно продовжить своє існування навіть після такої чи такої перемоги України у війні, в майбутньому ця потреба нікуди не зникне. Позірно це вимагатиме низки змін у політичному житті суспільства, які будуть дотичними його засадам: свободі, справедливості, суспільному благу. Особливе питання тут варто приділити політичній свободі, позаяк одним із найбільших здобутків революції 2014 року було збільшення політичної свободи в державі. Тож, чи не призведе потреба в захисті суверенітету до знищення всіх цих здобутків? Ми вважаємо, що ні. Навпаки, захист суверенітету, відкриває можливості до розвитку політичної свободи.

Мета статті – дослідити вплив захисту українського суверенітету на розвиток політичної свободи в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Політична свобода в англomовній науковій літературі тлумачиться доволі різноманітно, однак серед специфічних моральних, громадянсько-республіканських чи деліберативних її визначень головними залишаються позитивна свобода та негативна свобода: добре відомі в Україні «свобода від» та «свобода для» (Goldfinger, 2008, Katerino, 2008, Kramer, 2011). Вважається, що ці визначення знаходяться в опозиції. І. Берлін у своїх есеях про свободу взагалі стверджує про принципову неможливість поєднання елементів позитивної та негативної свободи (Berlin, 2002). Хоча важливість позитивної свободи визнається, негативна свобода вважається важливішою, позаяк аргументами від позитивної свободи можна легко виправдати тиранію. Це зрозуміло з огляду на конкретно-історичний контекст, в якому західні держави боролися проти абсолютизму та надмірного державного втручання в справи особи.

В Україні питанням політичної свободи досі приділялося надзвичайно мало уваги: з усіх наукових праць можна виділити матеріали конференції «Проблеми сутності свободи: методологічні та соціальні виміри», яку проводив Інститут філософії НАН України ще

2007 року (Попович, 2007). Поза цим можна лише погодитися з висновком В. Климончука, який присвятив питанням політичної свободи низку статей: в Україні політичні науковці цим проблемам окремої уваги приділяли мало (Климончук, 2013, 2014, 2015a, 2015b, 2015c). Крім цього, в переважній більшості наявних праць політична свобода інтерпретувалася або з боку правознавства, або емпірично, або прикладним чином, а аж ніяк не з позицій політичної теорії (Вдовичин, 2011; Віннічук, 2015; Гедікова, 2019; Заворотченко, 2013; Кисельов, 2014; Кононенко, 2013; Литвиненко, 2013; Пехник, 2020; Семенченко, 2014; Скляр, 2014; Скляр, 2016; Ханстантинов, 2014).

Методи дослідження. На відміну від англomовних праць, і в наукових словниках, і в наукових дослідженнях вітчизняних вчених політична свобода визначається як поєднання позитивної та негативної свободи (Бичко, 2002; Калакура, 2011). Фактично політична свобода тлумачиться як здатність держави до розвитку зі збереженням негативної свободи. Це вже свідчить про інтуїтивні спроби поєднати захист державності та політичну свободу. Крім цього, конкретно-історичний контекст українства з тривалим браком державності, досвідом тоталітаризму та поточною потребою захисту суверенітету точно не дозволяє відкинути ані негативну, ані позитивну свободу. Тому в цьому дослідженні ми відштовхуватимемося насамперед від українських праць. З огляду на те, що політична свобода є політичною цінністю, яка створює мережу взаємозв'язків у політичному житті, в цьому дослідженні ми використовуватимемо структурно-функціональний та нормативно-ціннісний підходи.

Результати та дискусії. Суверенітет – це «незалежність держави в зовнішніх зносинах і верховенство у внутрішніх справах; верховенство, сукупність верховних прав, що належать державі або її главі» (Гнатівський, 2011). Такий стан речей вимагає двох умов:

- потужних інституцій та інститутів, які спроможні це верховенство забезпечувати;
- ексклюзивності в політичному житті, тобто виключенні тих акторів, які принципово не погоджуються з поточними інституціями та інститутами.

На важливості потужних інститутів тривалий час наголошували та наголошують неоінституціоналісти, чий праці є науковим забезпеченням неолібералізму в політичному житті. Їхня теза про те, що без дієвих інститутів, які забезпечують правила гри в суспільстві, захист від насильства та свавілля в суспільстві в принципі неможливий, а значить неможлива і реальна політична свобода, жодних заперечень не викликає. Вона справедлива і для негативної, і для позитивної свободи. Тому цей фактор не є проблемою для політичної свободи.

Ексклюзивність є необхідним наслідком будь-яких потужних політичних інститутів, позаяк вони мусять мати запоруку від тих, хто прагне ці інститути знищити. Інакше кажучи, вона зменшує обсяг потенційної негативної свободи, проте є одночасною передумовою негативної свободи реальної. Ексклюзивність є й одним із наслідків розвитку позитивної свободи, позаяк вона вимагає чітко окресленого предмета, завдяки якому розвивається, та відповідного відкидання тих явищ, які її не стосуються. Тому ексклюзивність сама по собі проблемою для політичної свободи не є. Водночас надмірна ексклюзивність дійсно може призвести до тиранії, тому належить окреслити її межі. Виключати належить того, хто діє проти змісту політичних інститутів та предмету політичної свободи, проте для цього потрібно спочатку їх окреслити.

Простою повторення неоінституціоналістської догматики тут недостатньо. Українська держава займалася розбудовою інститутів і перед повномасштабним вторгненням Росії, і перед революцією 2014 року, проте результати цього процесу були та залишаються невтішними: замість інститутів працюють неформальні фактори та персоналістські зв'язки. Тому ми маємо відповісти на питання, як розбудувати такі інститути, які дійсно працюють?

Політичні інститути існують завдяки політичним інституціям, а ті тісно пов'язані з політичними цінностями. Цінності – це те, що має значущість. Проте, якщо та чи та сукупність цінностей має значущість, всі інші сукупності цієї значущості не мають, тобто різні цінності взаємовиключають одні одних. Таке жорстке взаємовиключення відокремлює

цінності від потреб і принципів, які теоретично поєднувати можна. Значущість в суспільному житті може мати лише те, згідно з чим суб'єкт дійсно живе, тобто те, що для нього дійсно існує, те, у що він дійсно вірить, а не хоче вірити чи думає, що вірить. Така віра є пов'язаною лише з інтуїтивним планом існування, тобто існуванням-самим-по-собі. Відповідно, пов'язаними з ним є й самі цінності.

Існування-самого-по-собі можна інтерпретувати щонайменше подвійним чином: як абсолютну повноту або ж як абсолютну порожнечу. Конкретно-історичний контекст теж накладає свою відмітку на те, як саме торувати шлях до існування-самого-по-собі тут і зараз. Тому, щоб розбудувати такі політичні інститути, які дійсно працюють, належить, щоб вони відповідали політичним інституціям, і політичні інституції відповідали політичним цінностям, які мають відповідати конкретно-історичній інтерпретації існування-самого-по-собі та шляху до нього.

Тут можна дійти до висновку, що на ціннісному рівні належить виключати з політичного життя тих суб'єктів, чії цінності не відповідають українським політичним цінностям, зокрема, шляхом позбавлення їх тих чи тих політичних прав. Проте він є передчасним. Дійсно, той, хто має інші цінності, може виступати проти українських цінностей, проте він не завжди це робить. Власне, Україна має велику кількість як іноземців, так і представників автохтонних національних меншин, які не виступають проти українських політичних цінностей, інституцій чи інститутів. Інакше кажучи, на ціннісному рівні об'єкт виключення завжди різний. Інколи його може взагалі не бути, інколи їх може бути декілька. Тож, щоб не привести до тиранії, ексклюзивність на ціннісному рівні має бути націлена тільки на тих суб'єктів, хто активно діє проти українських політичних цінностей. Те саме можна сказати й про політичні інституції. На рівні політичних інститутів все значно легше: інститути захищаються законами, тож їх порушник і є той, кого виключають.

Водночас яким же є зміст український політичних цінностей? Тут постає проблема. Український рух десятиліттями концентрувався на питаннях, які були дотичними потребам і принципам. Вважалося самим собою зрозумілим, що цінності в українському суспільстві є тотожними європейським у сенсі раціоналістичним. Однак раціоналізм, за визначенням, не терпить цінностей і ґрунтується лише на принципах. І дійсно, західноєвропейські країни здобули деякі успіхи в розбудові держав, які ставлять принципи вище за цінності. Однак в Україні виявилось, що тоді, коли раціональнішим було б здатися або почати перемовини, і суспільство, і наукова спільнота, і військово-політичне керівництво замість цього почали боротися за те, що має значущість.

Ба більше, раціоналізм в чистому вигляді несумісний із притаманним українству кордоцентризмом, тобто наданням переваги інтуїтивному, а не раціональному плану. Варто зауважити, що інколи кордоцентризм тлумачиться як схильність до почуттів, ірраціоналізму, ліричності, що є грубою помилкою інтерпретації праці «Серце» П. Юркевича. У самому тексті роль серця пов'язується радше з інтуїцією як прямим схопленням очевидного, а не ірраціональними емоціями: «Християнські аскети часто нарікали на отягання розуму в признанні того, що безпосередньо і просто стає відомим серцю і нерідко називали людський розум чуттєвим і тілесним; і звичайно, він може здатися таким, якщо порівняти його посередню діяльність із тими безпосередніми й одкровеннями істини, що виникають раптово, які мають місце в нашому серці» (Юркевич, 1984, с. 90). Ба більше, інтерпретатори зовсім ігнорують контекст праці, яка була розбудована як полемічна відповідь позитивістам, тож серце тут є способом привести біблейські істини до спільного знаменника зі здобутками сучасної автору науки, а не центром філософської позиції П. Юркевича. Власне, аргументами від позитивізму багаті й ранні праці учня П. Юркевича – В. Соловйова. Крім цього, такий діонісизм взагалі не узгоджується з київською духовною школою, плодом якої був П. Юркевич, і зокрема з працями Г. Сковороди.

Хоча кордоцентризм вимагає детальнішого розтлумачення, тобто низки окремих досліджень, перевага інтуїтивного плану над раціональним вже дає нам змогу зрозуміти, які риси має мати політична свобода в сучасній Україні. Таке визнання інтуїтивного плану

мусить привести до забезпечення державою свободи діяльності, яка сягає цього рівня та всілякого сприяння цій діяльності. Діяльність, яка сягає інтуїтивного плану – це творчість, яка має низку унікальних рис. Вона не обтяжена причинно-наслідковими зв'язками, бо ж їх на цьому плані взагалі не існує: інтуїтивний план просто є. Це означає, що її результат може повністю відрізнятись від об'єктів, явищ, ідей, які наявні в суспільстві наразі. Водночас вона обтяжена цінностями, бо ж цінності тотожні інтуїтивному плану. Тобто її результат не може суперечити цінностям, які панують в тій чи іншій державі, і з необхідністю суперечить іншим цінностям.

З одного боку, творчість ніхто ніде ніколи нікому не може заборонити, позаяк ніхто ніде ніколи нікому не може заборонити дістатися інтуїтивного плану. Проте творчості можна створити максимально несприятливі умови та відмовитися від результатів творчої діяльності на державному рівні. Це відбувається як в країнах Заходу, так і в Росії. Західний раціоналізм взагалі не визнає існування інтуїтивного плану, тож свобода діяльності на Заході починається та закінчується на свободі раціональної діяльності. Хоча креативність і заохочується, творчістю вона не є, бо вона обтяжена причинно-наслідковими зв'язками, а креативні суб'єкти мають не суперечити будь-яким цінностям інших суспільств. Хоча деякі російські філософи визнають існування інтуїтивного плану, на практиці творчість в Росії неможлива з огляду на російський державоцентризм, в якому між цінностями та принципами завжди обираються принципи.

Свобода творчості конче потрібна українській державі, позаяк український кордоцентризм не тотожний ані західному раціоналізму, ані російському цезаропапізму, а зміст цього кордоцентризму досі не розтлумачений належним чином. Наприклад, відома максима Г. Сковороди про «нерівну всім рівність» як ідеал соціальної справедливості не є ані демократичною, ані тиранічною за змістом, та потребує роз'яснення. Свобода творчості є й позитивним ідеалом, якого наразі бракує українській державі. Наявність позитивного ідеалу значно підвищить бойовий дух українців. Крім цього, свобода творчості є можливим виходом з ідеологічної кризи, в якій наразі знаходиться західний світ. Її просування може дозволити Україні отримати більше ресурсів для свого захисту, а в перспективі й зайняти значно кращу позицію в міжнародній спільноті.

Водночас свобода творчості не має бути порожньою егалітаристською декларацією. Хоча кожна людина і придатна до творчості в можливості, інтуїтивного плану на ділі сягає невелика кількість людей. Інакше кажучи, творча діяльність потребує тривалої підготовчої роботи та особливого складу розуму. Здебільшого вимоги для творчої діяльності задовольняються потужною гуманітарною освітою, тож забезпечення свободи творчості має відбуватися шляхом плекання українською гуманітаристики. Це завдання особливо важливо з огляду на вкрай низьку якість гуманітаристики як в Україні зокрема, так і у світі загалом. Проте сама по собі освіта не гарантує того, що суб'єкт займатиметься творчою діяльністю, тож тут має відбуватися ексклюзивний відбір тих суб'єктів, які є правдивими творцями.

Цінності не є монолітними, позаяк на нижчому рівні абстракції їх можна інтерпретувати прямо протилежним чином, та й сам зміст інтуїтивного плану висловити словами вкрай важко, тому монополізації, догматизму в гуманітарній сфері належить уникати. Тут в пригоді стає комунікативістика. В публічній сфері комунікативізм працює погано, позаяк будь-яка комунікація вимагає правильного розуміння предмета комунікації та згоди навколо засад комунікації, і кожному з цих вимог в публічній сфері втілити вкрай складно, якщо не неможливо. Проте в елітарній сфері ці вимоги виконуються без особливих проблем. Це дозволить створити майданчик, в якому творчі ідеї можна буде випробувати та поліпшувати ще до їх втілення в інституціях та інститутах.

Зазначимо, що не варто плутати ідеал свободи творчості та важливу роль у ньому гуманітаристики з ідеалом експертократії. Ідеальні експерти є складовою політичних інститутів і мають вплив на прийняття рішень, а гуманітарна спільнота знаходиться поза політичними інститутами та лише частково – в політичних інституціях. Реальні експерти та їхні рекомендації часто є лише інструментами політичної боротьби з боку тих, хто цих

експертів наймає та рекомендує, проте навіть у такому випадку вони є складовою політичних інститутів. Спільнота гуманітаріїв же фактично є ближчою до церкви, ніж до політичного керівництва. І так само як і з церквою, тут важливо уникнути теократії як втручання церкви в діяльність політичних інститутів: якщо суб'єкт виступає за те чи те політичне рішення, він виступає за ту чи ту інтерпретацію політичних цінностей на нижчому рівні абстракції, що автоматично робить його пропагандистом, який не має кваліфікації займатися сутністю цінностей.

Свобода творчості не тільки цілком узгоджується з позитивною політичною свободою, а й закономірно її доповнює: нарешті стає зрозумілим, для чого, власне, можна діяти в державі. Негативна свобода дещо звучується, позаяк свобода творчості не може суперечити цінностям, проте все ж таки залишається, бо ж цінності містять в собі свободу інтерпретації. Таким чином, завдяки свободі творчості ми повертаємося до популярного в Україні визначення політичної свободи як об'єднання позитивної та негативної свободи, однак тепер це визначення перетворюється з наслідків конкретно-історичного розвитку українства на шлях до дії, до активного розвитку.

Для свободи творчості залишаються й деякі питання. Які критерії істини цінностей, які розтлумачують гуманітаріїв? Позаяк на інтуїтивному плані не існують причинно-наслідкові зв'язки, типові критерії верифікації тут не працюватимуть. Однак це не означає, що ми не маємо можливостей визначити істинність тієї чи тієї інтерпретації. Якщо інтерпретація є істинною, значить всі інші інтерпретації істинними не є, значить, в неї єдину можна вірити. Віра є почуттям внутрішнім, і на словах відокремити хотіння вірити, думку, про те що суб'єкт вірить, та віру правдиву один від одного неможливо. Проте це можна зробити по діяннях. Якщо суб'єкт дійсно вірить в інтерпретацію, він живе згідно з нею, він може бути готовим за нею померти. Це аргументація власним життям.

Ще одним питанням є уникнення зовнішнього впливу на цю спільноту гуманітаріїв. Якщо в Україні свого часу майже все політичне керівництво контролювалося Росією, чи не легше буде їй чи будь-якій іншій ворожій країні контролювати суб'єктів, які мають свободу творчості? Часткова запорука цього вбудована в саму свободу творчості, бо ж дія згідно з неукраїнською сукупністю цінностей автоматично суперечитиме свободі творчості як такій, а разом із нею й українському кордоцентризму. Спроби використати суб'єкта для впливу на політичне життя унеможливлюються його невтручанням у саме політичне життя. Вектор атаки на політичне життя через інші сфери суспільного життя залишатиметься, тому небажаним є й втручання таких гуманітаріїв-творців у світське життя загалом. За таких умов єдиним можливим вектором атаки є втілення такої інтерпретації політичних цінностей, яка дозволить послабити українську державу. Це вимагатиме великої кількості гуманітарних ресурсів, проте така атака не є неможливою. З огляду на це та на потребу збереження свободи інтерпретації, доцільним може бути створення колегіального органу гуманітаріїв, який здатен займатися саморегуляцією їхньої діяльності аж до позбавлення свободи творчості.

І все ж таки обсяг негативної свободи буде зменшено, тож належить розглянути, які наслідки це матиме. Насамперед вона зменшуватиметься шляхом виключення зі суспільного життя явищ, які не відповідають українському кордоцентризму. Позаяк в українському суспільному житті майже на всій території країни істотний вплив мала Росія, зменшення негативної свободи втілюватиметься насамперед шляхом знищення цього впливу.

Варто розглянути і деякі прикладні питання, які хоча і знаходяться на нижчому рівні абстракції, є надзвичайно актуальними. Одним із них є мобілізація. Безумовно, мобілізаційна армія конче потрібна для захисту українського суверенітету. Хоча Україна й мусить робити ставку на якість, а не кількість. Водночас питання про мобілізацію – це не стільки «чи мобілізувати?», скільки «кого мобілізувати?» Воно дотичне не стільки питанням політичної свободи, скільки питанням політичної справедливості: мобілізувати кожного громадянина неможливо: армії потрібне фінансування, державі потрібна критична інфраструктура та державний апарат тощо. Тому проблема мобілізації вимагає окремого дослідження.

Інше питання – це вибори під час війни. Можливість обирати владу вважається однією з головних політичних свобод, проте тоді, коли сотні тисяч вояків знаходяться в таких умовах, де доставити бюлетені є щонайменше проблематичним, репрезентативність таких «загальнонаціональних» виборів і сама можливість їхнього належного технічного забезпечення виглядають сумнівними. До того ж, хоча джерелом влади за Конституцією України вважається народ, очевидно, що головним завданням держави залишається захист її суверенітету. Якщо влада продовжує цим займатися, і робить це достатньо ефективно, чи втрачає вона легітимність після того, як закінчуються формальні межі її тривання? Питання легітимності пов'язані більше з цінностями, ніж із принципами, зі змістом, ніж із формою, тож відповідати на це потрібно відповідно до духу закону, а не його літери. Дух закону каже, що доти, доки влада має легітимність, продовження її легальності є суто формальною процедурою. Тому загальнонаціональні вибори під час війни доти, доки керівництво держави захищає суверенітет, є недоцільним. Хоча в історії є інші приклади, зокрема президентські вибори 1864 року під час Громадянської війни у США, вони свідчать лише про перевагу принципів над цінностями в державі, яка такі вибори зорганізувала. Водночас ці аргументи не діють на місцеві вибори на більшості територій, які контролювані Україною, і тому ці вибори теоретично проводити можливо.

Висновки. Таким чином, у дослідженнях вітчизняних вчених цілком закономірно категорія політичної свободи постає як концепт політичної цінності, як творення мережі взаємозв'язків у суспільно-політичному житті. Історичний, порівняльний, структурно-функціональний, нормативно-ціннісний та інші сучасні підходи розкривають політологічне значення цієї проблематики. Захист українського суверенітету вимагає деякого обмеження негативної свободи, насамперед шляхом виключення тих суб'єктів, які активно діють проти українських цінностей, з політичного життя, проте загалом залишає простір для її збереження. Він цілком узгоджується з позитивною свободою, і з огляду на специфіку українських цінностей залишає простір для нового типу свободи діяльності на інтуїтивному плані – свободи творчості. Свобода творчості має бути ексклюзивною та елітарною, проте вона дозволить краще розтлумачити українські цінності, що конче потрібно для розвитку української державності. У подальших дослідженнях належить краще розтлумачити можливу інституціоналізацію свободи творчості. Окремого аналізу вимагає й питання мобілізації, проте воно дотичніше соціальній справедливості.

Використані джерела:

1. Бичко, І. (2002). Свобода. В Шинкарук, В. (Ред.). *Філософський енциклопедичний словник (570-571)*. Київ: Абрис.
2. Вдовичин, І. (2011). Свобода особи як цінність: політичний зміст. *Перспективи*, № 2(48), 19–23.
3. Віннічук, О. (2015). Особливості трансформації політичних цінностей українського суспільства у постреволюційний період. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія*, № 1, 33–41.
4. Гедікова, Н. (2019). Поняття свободи у соціально-філософському контексті. *Наукове пізнання: методологія та технологія*, № 2 (43), 18–23.
5. Гнатівський, М. (2011). Суверенітет. В Ю. Левенець (Ред.). *Політична енциклопедія*. (697). Київ: Парламентське видавництво.
6. Заворотченко, Т. (2013). Загальні характеристики суб'єктивних політичних прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Форум права*, № 1, 312–317.
7. Калакура, О. (2011). Свободи політичні. В Ю. Левенець (Ред.). *Політична енциклопедія*. (697). Київ: Парламентське видавництво.
8. Кисельов, С. (2014) Політична свобода: дилема індивідуального та соціального. *Магістеріум*, Вип. 58, 3–7.
9. Климончук, В. (2013). Загальноєвропейські політичні цінності та перспективи їх реалізації в сучасній Україні. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*, Вип. 6-7, 38–43.
10. Климончук, В. (2014). Політичні свободи як інституційний вимір політичної участі громадян України. *Перспективи*, № 3(61), 109–114.
11. Климончук, В. (2015). Дискурс політичних свобод у сучасній вітчизняній політичній науці. *Гілея: науковий вісник*, Вип. 93, 302–306.

12. Климончук, В. (2015). Інтерпретація категорії «свобода» в українській політичній думці. *Гілея: науковий вісник*, Вип. 94, 403–407.
13. Климончук, В. (2015). Антропологічна форма здійснення політичних свобод. *Актуальні проблеми політики*, Вип. 54, 41–50.
14. Кононенко, Н. (2013). Політичні права і свободи в сучасній Україні: проблеми політичної практики. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, Вип. 6(68), 145–167.
15. Литвиненко, Н. (2013). Свобода: сутність, форми та їх емпіричні виміри. *Соціальна економіка*, № 2-3, 75–83.
16. Пехник, А. (2020). Політичні права та свободи: актуалізація питання та оцінка рівня забезпечення. *Політичне життя*, № 4, 74–78. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2020.4.10>
17. Попович, М. (2007, жовтень, 26) *Проблеми сутності свободи: методологічні та соціальні виміри* [Науково-теоретична конференція]. Інститут філософії імені Г. Сковороди НАН України. Київ: Інститут філософії імені Г. Сковороди НАН України.
18. Семенченко, Ф. (2014). Політичні свободи як базові цінності політичної діяльності та суспільного розвитку. *Нова парадигма*, Вип. 119, 131–141.
19. Скляр, О. (2014). Рівні виміру та реалізації політичної свободи. *Політологічний вісник*, Вип. 74, 245–254.
20. Скляр, О. (2016). Співвідношення політичної свободи громадян із їхньою повинністю перед державою. *Гілея: науковий вісник*, Вип. 108, 253–257.
21. Ханстантинов, В. (2014). Свобода як проблема вітчизняної політичної еліти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*, Вип. 14, 3-9.
22. Юркевич, П. (1984). *Вибрані твори*. (С. Ярмусь). Вінніпег: Колегія Св. Андрея в Вінніпезі. (Оригінальна робота опублікована 1860 р.).
23. Berlin I. (2002). *Liberty*. Oxford: Oxford University Press. (Original work published in 1969).
24. Goldfinger, J. (2008). Liberty. In Darity Jr., W. A. (Ed.). *International Encyclopedia of the Social Sciences, 2nd edition*. (Vol. 4). (439–441). Farmington Hills: The Gale Group.
25. Katerino, B. (2008). Freedom. In Darity Jr., W. A. (Ed.). *International Encyclopedia of the Social Sciences, 2nd edition*. (Vol. 3). (197–199). Farmington Hills: The Gale Group.
26. Kramer, M. (2011). Liberty. In Badie, B. Berg Schlosser, D, Morlino L. (Ed.). *International Encyclopedia of Political Science*. (1447-1458). Los Angeles: Sage Publications, Inc.

References:

1. Bychko, I. (2002). Svoboda. V Shynkaruk, V. (Red.). *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk (570-571)*. Kyiv: Abrys. [in Ukrainian].
2. Vdovychyn, I. (2011). Svoboda osoby yak tsinnist: politychnyi zmist. *Perspektyvy*, № 2(48), 19–23. [in Ukrainian].
3. Vinnichuk, O. (2015). Osoblyvosti transformatsii politychnykh tsinnosti ukrainskoho suspilstva u postrevoliutsiyni period. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii: Filosofiia. Sotsiologiia. Politologiia*, № 1, 33–41. [in Ukrainian].
4. Hedikova, N. (2019). Poniattia svobody u sotsialno-filosofskomu konteksti. *Naukove piznannia: metodologiia ta tekhnologiia*, № 2 (43), 18–23. [in Ukrainian].
5. Hnatovskyi, M. (2011). Suverenitet. V Yu. Levenets (Red.). *Politychna entsyklopediia*. (697). Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo. [in Ukrainian].
6. Zavorotchenko, T. (2013). Zahalni kharakterystyky sub'iektivnykh politychnykh prav i svobod liudyny ta hromadianyna v Ukraini. *Forum prava*, № 1, 312–317. [in Ukrainian].
7. Kalakura, O. (2011). Svobody politychni. V Yu. Levenets (Red.). *Politychna entsyklopediia*. (697). Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo. [in Ukrainian].
8. Kyselov, S. (2014) Politychna svoboda: dylema indyvidualnoho ta sotsialnoho. *Mahisterium*, Vyp. 58, 3–7. [in Ukrainian].
9. Klymonchuk, V. (2013). Zahalnoievropeiski politychni tsinnosti ta perspektyvy yikh realizatsii v suchasni Ukraini. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Politologiia*, Vyp. 6-7, 38–43. [in Ukrainian].
10. Klymonchuk, V. (2014). Politychni svobody yak instytutsiyni vymir politychnoi uchasti hromadian Ukrainy. *Perspektyvy*, № 3(61), 109–114. [in Ukrainian].
11. Klymonchuk, V. (2015). Dyskurs politychnykh svobod u suchasni vitchyzniani politychnii nautsi. *Hileia: naukovyi visnyk*, Vyp. 93, 302–306. [in Ukrainian].
12. Klymonchuk, V. (2015). Interpretatsiia katehorii «svoboda» v ukrainskii politychnii dumtsi. *Hileia: naukovyi visnyk*, Vyp. 94, 403–407. [in Ukrainian].
13. Klymonchuk, V. (2015). Antropolohichna forma zdiisnennia politychnykh svobod. *Aktualni problemy polityky*, Vyp. 54, 41–50. [in Ukrainian].

14. Kononenko, N. (2013). Politychni prava i svobody v suchasni Ukraini: problemy politychnoi praktyky. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, Vyp. 6(68), 145–167. [in Ukrainian].
15. Lytvynenko, N. (2013). Svoboda: sutnist, formy ta yikh empirychni vymiry. *Social'naja jekonomika*, № 2-3, 75–83. [in Ukrainian].
16. Pekhnyk, A. (2020). Politychni prava ta svobody: aktualizatsiia pytannia ta otsinka rivnia zabezpechennia. *Politychne zhyttia*, № 4, 74–78. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2020.4.10> [in Ukrainian].
17. Popovych, M. (2007, zhovten, 26) *Problemy sutnosti svobody: metodolohichni ta sotsialni vymiry* [Naukovo-teoretychna konferentsiia]. Instytut filosofii imeni H. Skovorody NAN Ukrainy. Kyiv: Instytut filosofii imeni H. Skovorody NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
18. Semenchenko, F. (2014). Politychni svobody yak bazovi tsinnosti politychnoi diialnosti ta suspilnoho rozvytku. *Nova paradyhma*, Vyp. 119, 131–141. [in Ukrainian].
19. Skliar, O. (2014). Rivni vymiry ta realizatsii politychnoi svobody. *Politolohichni visnyk*, Vyp. 74, 245–254.
20. Skliar, O. (2016). Spivvidnoshennia politychnoi svobody hromadian iz yikhnoiu povynnistiю pered derzhavoiu. *Hileia: naukovyi visnyk*, Vyp. 108, 253–257. [in Ukrainian].
21. Khanstantynov, V. (2014). Svoboda yak problema vitchyznianoї politychnoi elity. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriia № 22. Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin*, Vyp. 14, 3-9. [in Ukrainian].
22. Yurkevych, P. (1984). *Vybrani tvory*. (S. Iarmus). Vinnipeh: Kolehiia Sv. Andreia v Vinnipezi. (Oryhinalna robota opublikovana 1860 r.). [in Ukrainian].
23. Berlin I. (2002). *Liberty*. Oxford: Oxford University Press. (Original work published in 1969).
24. Goldfinger, J. (2008). Liberty. In Darity Jr., W. A. (Ed.). *International Encyclopedia of the Social Sciences*, 2nd edition. (Vol. 4). (439–441). Farmington Hills: The Gale Group.
25. Katerino, B. (2008). Freedom. In Darity Jr., W. A. (Ed.). *International Encyclopedia of the Social Sciences*, 2nd edition. (Vol. 3). (197–199). Farmington Hills: The Gale Group.
26. Kramer, M. (2011). Liberty. In Badie, B. Berg Schlosser, D, Morlino L. (Ed.). *International Encyclopedia of Political Science*. (1447-1458). Los Angeles: Sage Publications, Inc.

Ivan Leontiev,

PhD in political science,

Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine

The Impact of the Defense of Ukrainian Sovereignty on the Development of Political Freedom in Ukraine

The article deals with the issue of development of political freedom in the conditions dictated by the protection of Ukrainian sovereignty. Using the structural-functional and normative-value approaches, the author comes to the conclusion that there are no fundamental contradictions between the protection of sovereignty and the development of political freedom. It is analyzed that political freedom is interpreted quite diversely in scholarly sources. Among its specific moral, civic-republican, or deliberative definitions, positive and negative freedoms remain central. At the same time, the specific historical peculiarity of Ukrainian values requires the creation of a new type of freedom: freedom of creation as an activity of a separate elitist community of humanities scholars on an intuitive plane, as an interpretation of the content of the values prevailing in society. The ideal of freedom of creation is not similar to the ideal of expertocracy, since the subjects who have freedom of creation are outside of political institutions. This freedom is conceptualized as the activity of a distinct elitist community of humanities scholars at an intuitive level, interpreting the content of values prevailing in society. Freedom of creation will enhance positive freedom and require some reduction of negative freedom, while preserving it in principle. The criterion for the truth of the interpretation of values is living in accordance with the values. Freedom of creativity will reinforce positive freedom while requiring a certain reduction in the scope of negative freedom, though its fundamental preservation remains necessary. Foreign influence on the humanities community is minimized due to the characteristic feature of Ukrainian values that place values above principles, and the non-interference of humanitarian scholars in political life itself. The institutionalization of freedom of creation requires further research.

Keywords: *Russian-Ukrainian war, political life, political freedom, sovereignty, Ukraine.*